

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи студентів з дисципліни
**“ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИРОДООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ”**
для студентів денної форми навчання
за спеціальністю “Менеджмент організацій”

Одеса 2009

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів з дисципліни “Основи менеджменту природоохоронної діяльності./ Колонтай С.М.- Одеса, ОДЕКУ, 2009 р.- 12 с.

Методичні вказівки призначені для студентів IV курсу денної форми навчання за спеціальністю “Менеджмент організацій”.

ЗМІСТ

	Стор.
1 Загальна частина.....	4
1.1 Передмова.....	4
1.2 Зміст дисципліни “Основи менеджменту природоохоронної діяльності”.....	4
1.3 Перелік навчальної літератури.....	5
1.4 Перелік знань та вмінь студента.....	6
2 Організація самостійної роботи студента.....	7
2.1 Загальні поради.....	7
2.2 Повчання по вивченню 1-ої теми.....	9
2.3 Повчання по вивченню 2-ої теми.....	9
2.4 Повчання по вивченню 3-ої теми.....	9
2.5 Повчання по вивченню 4-ої теми.....	10
2.6 Повчання по вивченню 5-ої теми.....	10
2.7 Повчання по вивченню 6-ої теми.....	11
2.8 Повчання по вивченню 7-ої теми.....	11
3 Організація контролю знань та вмінь студента.....	12

1 Загальна частина

1.1 Передмова

У курсі “Основи менеджменту природоохоронної діяльності” викладаються закономірності планування, організації та ефективного функціонування системи менеджменту природоохоронної діяльності на різних рівнях управління

Мета вивчення цієї дисципліни - формування у майбутнього менеджера системи спеціальних знань, умінь та практичних навичок в галузі управління екологічно небезпечними процесами виробництва і споживання, ресурсозбереження та охорони довкілля.

Основні задачі дисципліни – ознайомлення студентів з теоретичними та методичними основами менеджменту природоохоронної діяльності та закономірностями планування, організації та ефективного функціонування системи менеджменту природоохоронної діяльності на різних рівнях управління.

Вивчення цієї дисципліни засноване на знаннях, отриманих студентами при вивченні загальноекономічних курсів: “Введення у природоохоронну діяльність”, “Антропогенний вплив на природне середовище”, “Менеджмент”, “Контролінг”.

В процесі вивчення курсу “Основи менеджменту природоохоронної діяльності” студенти розробляють курсові роботи з тем, запропонованих викладачем, і являються окремим змістовним модулем.

Метою виконання курсової роботи є поглиблене вивчення теоретичних питань основ менеджменту природоохоронної діяльності з вибраної теми та розробка власних підходів чи поглядів на існуючу проблему. При виконанні курсової роботи студенти виробляють навички роботи з літературою та вчать самостійно думати.

Методичні вказівки з дисципліни “Основи менеджменту природоохоронної діяльності” призначені для допомоги у СРС та для забезпечення виконання контрольних робіт з вказаної дисципліни студентами заочної форми навчання.

1.2 Зміст дисципліни “Основи менеджменту природоохоронної діяльності”

Тема 1 Екологічні екстерналії

Рішення Р. Коуза: інтерналізація за допомогою прямих ринкових переговорів. “Класична модель” екологічних екстерналій: підхід А. Пігу. Основи та принципи сталого розвитку економіки.

Тема 2 Бізнес та екологічна відповідальність

Економічна теорія права відповідальності. Система екологічного страхування та реалізація екологічної відповідальності.

Тема 3 Інструменти екологічної політики

Особливості сучасних інструментів екологічної політики. Інструменти екологічної політики: глобальний рівень. Екологізація податкових систем.

Тема 4 Корпоративний екологічний менеджмент

Охорона навколишнього середовища та сучасна фірма. Концепції та принципи корпоративного екологічного менеджменту. Міжнародні стандарти екологічного менеджменту та аудиту ISO 14000.

Тема 5 Охорона навколишнього середовища на різних рівнях управління фірмою. Особливості екологічного маркетингу. Екологічна мотивація персоналу.

Екологічний маркетинг: розробка та просування “зеленої” продукції. Екологічна мотивація персоналу.

Тема 6 Ціноутворення на природоохоронну продукцію

Екологічна ціна продукції. Визначення екологічної ціни товарів і послуг.

Тема 7 Основні інструменти корпоративного екологічного менеджменту

Інформаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю. Екологічний облік та екологічний аудит на підприємстві. Оцінка екологічного життєвого циклу продукції. Екологічний контролінг.

1.3 Перелік навчальної літератури

Література, яка знаходиться у бібліотеці ОДЕКУ, позначена курсивом.

Основна література

1. Буркинський Б. В., Ковальова Н. Г., Ковальов В. Г. Менеджмент природоохоронної діяльності. – Одеса: Одеський державний екологічний університет, Інститут проблем ринку та економіко – екологічних досліджень НАН України, 2004.

2. Гирусов Э. В., Бобылев С. Н. И др. Экология и экономика природопользования / М.: ЮНИТИ, 2000.

3. Мельник Л. Г. *Екологічна економіка: Підручник*. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003.

4. *Экологический менеджмент* / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003.

Додаткова література

5. Зеркалов Д. В. *Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль*. Посібник. – К.: КНТ, Дакор, Основа, 2007.

6. Постанова КМ України від 1 березня 1999 р. “Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору” // Офіційний вісник України, № 9, 1999.

7. Шевчук В. Я., Саталкін В. М. *Та ін. / Екологічний аудит: Посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту*. – Київ: Символ-Т. 1997.

8. Шмандій В. М., Солошич І. О. *Управління природоохоронною діяльністю: Навчальний посібник*. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.

9. Галушкіна Т.П. *Економіка природокористування*. Навчальний посібник. – Харків: Бурун Книга, 2009. – 480 с.

1.4 Перелік знань та вмінь студента

“Основи менеджменту природоохоронної діяльності” – навчальна дисципліна, що входить у професійно-орієнтований цикл при підготовці студентів по спеціальності “Менеджмент організацій”.

В результаті вивчення цієї дисципліни студенти мають засвоїти базові знання та вміння.

Студенти повинні **знати**:

- предмет та методи менеджменту природоохоронної діяльності;
- систему економічних розрахунків, яка використовується у менеджменті природоохоронної діяльності;
- механізм реалізації функції системи менеджменту природоохоронної діяльності;
- методи визначення економічних збитків від забруднення навколишнього середовища;
- основи плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього середовища;
- механізм управління якістю навколишнього середовища.

Студенти повинні **вміти**: вирішувати задачі, розглядаючи конкретні ситуації різними методами управління якістю навколишнього середовища, самостійно оцінювати реальність і робити висновки.

2 Організація самостійної роботи студента

2.1 Загальні поради

Самостійна робота

№ п/п	Назва і зміст теми	Обсяг, годин	Назва підручника, сторінки
1	Тема 1 Екологічні екстерналії Рішення Р. Коуза: інтерналізація за допомогою прямих ринкових переговорів. “Класична модель” екологічних екстерналій: підхід А. Пігу. Основи та принципи сталого розвитку економіки.	15	Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. (стор. 61-93) Шмандій В. М., Солошич І. О. Управління природоохоронною діяльністю: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. (стор. 7-20)
2	Тема 2 Бізнес та екологічна відповідальність Економічна теорія права відповідальності. Система екологічного страхування та реалізація екологічної відповідальності.	12	Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. (стор. 94-124)
3	Тема 3 Інструменти екологічної політики Особливості сучасних інструментів екологічної політики. Інструменти екологічної політики: глобальний рівень. Екологізація податкових систем.	12	Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. (стор. 198-254)

4	Тема 4 Корпоративний екологічний менеджмент Охорона навколишнього середовища та сучасна фірма. Концепції та принципи корпоративного екологічного менеджменту. Міжнародні стандарти екологічного менеджменту та аудиту ISO 14000.	14	Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. (стор. 259-294, 347-364)
5	Тема 5 Охорона навколишнього середовища на різних рівнях управління фірмою. Особливості екологічного маркетингу. Екологічна мотивація персоналу. Екологічний маркетинг: розробка та просування “зеленої” продукції. Екологічна мотивація персоналу.	12	Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. (стор. 378-397, 421-434)
6	Тема 6 Ціноутворення на природоохоронну продукцію Екологічна ціна продукції. Визначення екологічної ціни товарів і послуг.	10	Мельник Л. Г. Екологічна економіка: Підручник. – 2-ге вид., випр. I доп. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. (стор. 189-200)
7	Тема 7 Основні інструменти корпоративного екологічного менеджменту Інформаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю. Екологічний облік та екологічний аудит на підприємстві. Оцінка екологічного життєвого циклу продукції. Екологічний контролінг.	15	Шевчук В. Я., Саталкін В. М. Та ін. / Екологічний аудит: Посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту. – Київ: Символ-Т. 1997. Экологический менеджмент / Н. В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. (стор. 443-502)
	Усього	90	

2.2 Повчання по вивченню 1-ої теми

Тема 1 Екологічні екстерналії

1. Рішення Р. Коуза: інтерналізація за допомогою прямих ринкових переговорів [4, 61-79]
2. “Класична модель” екологічних екстерналій: підхід А. Пігу [4, 79-86]
3. Основи та принципи сталого розвитку економіки [4, 86-93; 8, 7-20]

Питання для самоперевірки

1. Теорема Р. Коуза.
2. Правило ринкової незалежності.
3. Правило “забруднювач платить”.
4. Модель визначення податків А. Пігу та механізм їх дії.
5. Концепція сталого розвитку як цілісний підхід до охорони навколишнього середовища.
6. Основні складові національної стратегії переходу до сталого розвитку.

2.3 Повчання по вивченню 2-ої теми

Тема 2 Бізнес та екологічна відповідальність

1. Економічна теорія права відповідальності [4, 94-111]
2. Система екологічного страхування та реалізація екологічної відповідальності [4, 112-124]

Питання для самоперевірки

1. Що розуміється під правом екологічної відповідальності?
2. Зробіть порівняльний аналіз відповідальності за провину і за небезпеку.
3. Дати визначення ризику.
4. Дати визначення страхуванню екологічних ризиків.
5. Право відповідальності та страхування.

2.4 Повчання по вивченню 3-ої теми

Тема 3 Інструменти екологічної політики

1. Особливості сучасних інструментів екологічної політики [4, 198-236]
2. Інструменти екологічної політики: глобальний рівень [4, 236-254]
3. Екологізація податкових систем [4, 215-224]

Питання для самоперевірки

1. Склад інструментів екологічної політики, критерії їх оцінки та відбору.
2. Що собою представляють добровільні екологічні угоди?
3. Що таке екологічні податки?
4. Купівля - продаж прав на забруднення природного середовища.
5. Екологічні аспекти в діяльності Всесірної Торгівельної Організації.

2.5 Повчання по вивченню 4-ої теми

Тема 4 Корпоративний екологічний менеджмент

1. Охорона навколишнього середовища та сучасна фірма [4, 259-272]
2. Концепції та принципи корпоративного екологічного менеджменту [4, 272-295]
3. Міжнародні стандарти екологічного менеджменту та аудиту ISO 14000 [4, 347-364]

Питання для самоперевірки

1. Поняття корпоративного екологічного менеджменту.
2. Концепції корпоративного екологічного менеджменту.
3. Принципи корпоративного екологічного менеджменту.
4. Структура стандарту ISO 14000.
5. Основні вимоги стандарту ISO 14000.
6. Розробка екологічної політики підприємства.
7. Мотиви впровадження стандартів корпоративного екологічного менеджменту.

2.6 Повчання по вивченню 5-ої теми

Тема 5 Охорона навколишнього середовища на різних рівнях управління фірмою. Особливості екологічного маркетингу. Екологічна мотивація персоналу.

1. Екологічний маркетинг: розробка та просування “зеленої” продукції [4, 378-397]
2. Екологічна мотивація персоналу [4, 421-434]

Питання для самоперевірки

1. Цілі “зеленого” маркетингу.
2. Стратегії “зеленого” маркетингу.

3. Інструменти “зеленого” маркетингу.
4. Цілі екологічної маркіровки.
5. Назвіть нові інструменти та форми еко-маркетингу та продуктової політики.
6. Роль управління персоналом в успішному досягненні екологічних цілей.
7. Екологічна мотивація персоналу.

2.7 Повчання по вивченню 6-ої теми

Тема 6 Ціноутворення на природоохоронну продукцію

1. Екологічна ціна продукції [3, 189-200]
2. Визначення екологічної ціни товарів і послуг [3, 189-200]

Питання для самоперевірки

1. Що таке екологічна ціна виробництва і споживання продукту?
2. Які стадії життєвого продукту слід урахувати при обліку екологічної ціни? Як це можна зробити?

2.8 Повчання по вивченню 7-ої теми

Тема 7 Основні інструменти корпоративного екологічного менеджменту

1. Інформаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю [1, 443-450]
2. Екологічний облік та екологічний аудит на підприємстві [1, 450-475]
3. Оцінка екологічного життєвого циклу продукції [1, 487-497]
4. Екологічний контролінг [1, 497-502]

Питання для самоперевірки

1. Екологічні баланси як елемент інформаційної системи підприємства.
2. Загальні вимоги до системи екологічного обліку на підприємстві.
3. Особливості екологічного обліку на українських підприємствах.
4. Екологічний аудит та міжнародні стандарти.
5. Проблеми, обмеження та перспективи застосування оцінки екологічного життєвого циклу продукції.
6. Поняття контролінгу в економіці.
7. Співвідношення стратегічного і оперативного еко-контролінгу.

3 Організація контролю знань та вмінь студента

Студент вважається допущеним до семестрового контролю з навчальної дисципліни (іспиту), якщо він виконав всі види робіт, передбачені навчальним планом з цієї навчальної дисципліни.

Навчальним планом передбачено проведення навчальних занять з дисципліни „Основи менеджменту природоохоронної діяльності” у вигляді лекцій та практичних занять. Підсумкова атестація - іспит.

Семестровий іспит - це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі результатів самостійної роботи студента, засвоєння матеріалу на лекційних та практичних заняттях, передбачених навчальним планом.

Методика модульного контролю з дисципліни “Основи менеджменту природоохоронної діяльності” розроблена у відповідності до “Положення про модульну систему організації навчання та контролю знань студентів”, затвердженого ректором ОДЕкУ 26.06.2003 року.

Діюча методика забезпечує проведення модульної системи контролю, який направлений на підвищення якості знань студентів та активізації навчальної діяльності, а також стимулювання ритмічної самостійної роботи студентів та ритмічного виконання графіку навчального процесу протягом всього строку вивчення дисципліни.

В основі методики лежить розподіл програми навчального курсу на окремі логічно пов'язані блоки-модулі з оцінкою засвоєння студентами знань, умінь та навичок по цих модулях.

Інтегральна оцінка засвоєння студентами знань та вмінь з дисципліни “Основи менеджменту природоохоронної діяльності” складається з оцінок, одержаних з різних модулів.

Дисципліна “Основи менеджменту природоохоронної діяльності” викладається у VII семестрі. Вся програма розбита на 6 модулів (три - з теоретичного курсу, два - з практичного курсу та курсова робота, яка входить окремим змістовним модулем). Модулі з теоретичної частини включають по декілька тем, які пов'язані між собою. В цілому на курс відводиться 100 балів: 45 балів на теоретичну частину, 20 балів на практичні заняття та 35 балів на курсову роботу.

Для допуску до іспиту сума балів з практичної частини курсу повинна бути не менш 50% від максимально можливої суми, тобто не менш 27 балів.

При підсумковій атестації у вигляді іспиту використовується шкала відповідності підсумкових оцінок 4-х бальній системі.